

szegény és újdonsült képére. Olyan központja lesz a városnak, minővel csak a régi kultúrájú külföldi városok dicsekedhetnek. Semmi üres hívalkodás, fölösleges cicoma, a művészi gondolat itt a maga tisztaságában, nemességében szólal meg. És a Fogadalmi templom, a Trianon miatt Szegedre áttelepedett temesvári püspök fölvatásra váró székes-egyháza is sokat nyer új körpyezete által. Művészi tömege monumentálisabb lett. Tornyai most még inkább emlékeztetnek a régi olasz egyházak *campanile*-ire.

Most még csak az hiányzik, hogy a gyönyörű tér a templom oldalain és a szentély mögött is méltó folytatást kapjon. Hasonló stílusban monumentális lezáródást kaphatna a nemes építészeti kompozíció a Fogadalmi templom körül. Reméljük, szerencsésebb pénzügyi viszonyok között erre is sor kerül. A szegedi templomtér azonban már így is az ország legszebb modern építőművészi alkotása. Elgondolója és tervezője nemcsak az egyháznak és a tudománynak épített méltó hajlékot, hanem mindketten önmaguknak is örökbecsű emléket emeltek.

(Budapest.)

Ybl Ervin.

AMERIKAI FALU-ANALIZIS.

Amerika csodálatos ipari fejlődése, amely a körülmények kedvező összejátszása folytán jutott el egy évszázad alatt a mai fokáig, annak a szellemnek a terméke, amely a yankee-típus mentalitásából fakadt. Az industrializáció vezető szerepre jutása, a kalmár-szellem érvényesülési lehetőségének szinte beláthatatlan skálája szükségszerű következetességgel tolta előtérbe az állam életében ennek a szellemnek a képviselőjét és melegágyát, a várost. Amint az ipar és kereskedelem lendületesen tör előre, épúgy nem aprózza lépteit a város sem, hanem rohamlépésben jut el odáig, ahol a városfejlesztés fanatikus apostolai is korlátokat akarnak már vonni a keretnélküli lehetőségnek, a városok „elfejlődésének“.

Nemcsak Európában, hanem az Amerikai Egyesült Államokban is kedvezőtlen jelenségként állott elő az egyoldalú városfejlesztésből és vele együtt jelentkező falu-elhanyagolásból az állami életben és a társadalomban tapasztalható egyensúlyelbillenés és az organizmusban mutatkozó zavar. Nem véletlen tünet az, hogy épen az államférfiak és vezető politikusok a demokratikus és liberális szellem szabad érvényesülésének virágzása idején intik az emberiséget annak az igazságnak a megszívlelésére, hogy az állami élet biztos és zökkenésnélküli fejlődésének alapja a falusi, a vidéki társadalom, amely a maga mentalitásával az állam és társadalom számára pótolhatatlan erőforrásokat és energiakészletet jelent. A múlt század végén Jules Meline fordul az egész Európa közvéleménye elé és a falu elhanyagolásának káros hatásaira és veszélyeire mutat rá. A volt francia miniszterelnök és földművelési miniszter époly világos szemmel látta a faluban a betegségi szimptomákat, mint amilyen éles szemmel figyelte meg azokat az Amerikai Egyesült Államok elnöke, Rooseveltt is, aki 1911-ben nagyösszegű alapítványokat tett a falu bajainak tudományos kutatására és a falufejlesztést minden erejével igyekezett előmozdítani. Rooseveltt iniciatívájára indult meg az a nagy arányú és eredményes kutatás, amely a falu életének sokoldalú megfigyelései révén a javítás. útjait a tudományos megalapozottsággal elősegítette. A társadalmi tudományok közül a mezőgazda-

sági tudományok mellett nagy szerepre jut náluk a mezőgazdasági politika és a szociológia. Ez utóbbi tudománykör teljes kifejlődéséhez, a falusi társadalom szempontjait vizsgálva, a háború után jutott el, amidőn a szociológiának u. n. *rural sociology* diszciplínája révén a kutatásoknak teljes alapossgót és tudományosságot adtak. Ez a tudománykör, amely a falu társadalmának szociológiai vizsgálatával foglalkozik, a falu társadalomalkotó erőit, szerkezetét, fejlődését, multját és jövőjét vizsgálja a lélektani tényezők érvényrejuttatása mellett. A dinamikus és statikus tényezők kutatásában, szinte önállóvá váló ismeretanyag jelentkezik a *falusi szociográfia* címen, amely a szociológiai anyag adottságainak leírásával foglalkozik. A szociográfiába kapcsolódik szorosan a falu-analízis, vagy mint ők nevezik, *community analysis*.

A falu-analízis megfelel nagyjában és egészében a mi falusi monográfikus ismeretanyagunknak, vagyis egy helynek, egy falunak sokoldalú megfigyelésével és leírásával foglalkozik. Egy adott helyet bont kutatásában alkotó tényezőire és ezzel nem csak az anyatudományának, a *rural sociology*-nak szolgáltat anyagot, hanem fontos gyakorlati feladatokat is ellát. A falu-analízis nem válik azonban száraz adatközléssé, mint amilyenre a mi monográfikus irodalmunkat egyes irányok lefokozni törekcsenek, hanem a maga részletességével és elevenségével tudományos célokat épúgy tud szolgálni, mint amilyen készséggel a közigazgatás eszközévé válhat. Sem a mi propágált, lehetetlen falusi kartoték-rendszerünk, sem a falutopográfiák, nemcsak tudományos, de gyakorlati célokat szolgálni sem tudó szisztémája, nem lehető fel az amerikai szép eredményeket elérő falu-analízisben.

*

Amerika vidéki életének fejlődése egészen más fázisokat futott meg, mint amelyeket nálunk a történelem folyamán megfigyelhettünk. Amerika vidéki életének kialakításában nem játszik oly erős mértékben közre a történeti faktor, mint amilyen fontos szerepet játszott az európai államokban. A falvak életében kifejezésre jutó tradicionális tényező csak a legújabb időkben kezd, mint falusi karakter kifejlődni az amerikai vidéki életben. Az alig százéves keletről nyugatra igyekvés, az amerikai farmer hőskorszaka, a vasúttársaságok nagy telepítései már bizonyos szabályozottságot visznek úgy a farmok struktúrájába, mint pedig a farmok centrumaként kifejlesztett egyes telepek kialakulásába. Az Amerikai Egyesült Államokban a falupolitikai probléma tulajdonképpen a *farmkérdésben* éleződik ki, mert a földművelő társadalom legnagyobb része a farmerekből kerül ki. A kialakult kisebb központok nem egyebek, mint a környező farmerek társadalmi, gazdasági, vallási, közigazgatási, kulturális centrumai. A kedvező forgalmi kapcsolat (a keleti államok egynémelyikében a farmereknek 98%-a rendelkezett autóval és telefonnal, kitűnő utak stb.) lehetővé tette, hogy távolabb fekvő farmerek is bekapcsolódhattak a centrumba, anélkül, hogy ez különösebb akadályt, vagy idővesztést okozott volna. Viszont ez a kedvező kapcsolat eredményezte azt is, hogy a központhoz való tartozás érzése meglazult, miután a távolabb fekvő népesebb város elérése sem okoz nagyobb nehézséget. Érdekes megfigyeléseket tettek arra vonatkozólag is, hogy a bizonyos körzetbe tartozó farmerek érdekeltségei hogyan kapcsolódnak, hol az egyik, hol a másik centrumba, s így a falusi élet tényezői, hogy metszik egymást keresztül-kasul. A farmer-kérdés megoldásánál az útkérdés játszotta a legfontosabb szerepet és a falusi segítségnél a forgalmi kapcsolatok, a közlekedési elvek predomálnak.

A falu-analízis és a vele összefüggő szociográfia nagy jelentőségét a *rural* szociológusok különösen kiemelik, mert épületüknek a realitáson való felépülését

épen az adott helyzetnek boncolgatása és az abból levont következtetések biztosítják. De nemcsak a *rural* szociológiának helyes felépítését, hanem a politikumot, mondjuk a faluval szemben folytatott politikát, a falupolitikát is épen a helyes adatfeltétel biztosíthatja. A falu-analízisnek nemcsak tudományos adat-szolgáltatás és gyakorlati-közigazgatási szempontból van nagy jelentősége, hanem nagy nevelő értékeket is rejt magában akkor, amidőn az összehasonlításra és az egymás ösztönzésére módot nyújt. Nemcsak a vetélkedés játszik ezen a téren szerepet, hanem a más viszonyainak, gazdasági, kulturális téren elért eredményeinek ismerete nagy nevelő hatást tud gyakorolni az észszerű belátáson, vagy egyéb anyagi-szellemi érdekeltségen keresztül a fejlődéssel lépést tartani nem tudó falu lakóira. De megbecsülhetetlen értéket rejt magában a falu-analízis mindazok számára, akik a falu vezetésére, vagy bármily téren való befolyásolására vannak hivatva, miután a helyes intézkedésnek első és lényeges eleme az adatok, a helyzet ismerete. Ismerni kell az erőket, speciális sajátságokat, amelyek a falu életében szerepet játszanak, ismerni kell az illető hely lelki, biológiai és szociológiai összetételét, hogy bármilyen tervet, programot, vagy tevékenységet azzal a tudattal kezdhesünk meg, hogy esetleg nem várt faktor-munkánkat nem akadályozhatja meg, legalább is nem olyan, amelyet az adott helyzetek között, megfelelő gondossággal előre láthattunk volna. Ez az analízis szolgáltathatja az esetleges betegségi tünetek mellett a diagnózist épúgy, mint a terápiát.

A falu-analízis kezdőmunkája az illető helynek nagyság és típus szerinti osztályozásában áll. Ennek szerintük azért van fontossága, mert ez mutatja meg a farmerek hozzá való kapcsolatának intenzitását is, miután kisebb hely, kevesebb szolgálatot nyújthatván, kevésbé tudja a farmert magához kapcsolni. A *hamlet* 100-nál kevesebb, a *village* 100—400, a *town* 400—1200, a *city-town* 1200—5000 és a *city* 5000-nél nagyobb lakóú: ez a beosztás csak elméleti jelentőséggel bír. Fontosabb probléma szempontjuktól a falvak faj szerinti elemzése. Ez érthető is, ha tudjuk azt, hogy az Egyesült Államok népe a legkülönbözőbb elemekből tevődött össze. További kutatás tárgya a falu statisztikai felvétele, a falu statisztikája és dinamikája számokban kifejezve, a faluban vezető szerepet játszó egyesületek, egyletek, mint az egyházak, farm-bureau, kereskedelmi egyesület, szövetkezetek, a páholyok, farm-uniók, iskolaközösségek stb. munkájának boncolgatása. Sok következtetést enged levonni annak a vizsgálata, hogy az illető centrumban inkább az önálló egyesületek, közösségek terjedtek-e el, vagy pedig inkább a más nagyobb egyesület fiókjai dominálnak; hogy vajjon a decentralizált, vagy centralizált típus játszik-e szerepet. De feladatává teszik a falu-analízist végzőnek azt is, hogy az illető helyen kezdeményezett szervezetekkel foglalkozzék még akkor is, ha azok csak pár napos élet-tartalmúak, miután a hely esetleges kóros jelenségeire lehet belőlük megállapításokat végezni.

A *community-analysis* projectuma felsorolja azt is, hogy hol lehet pontos és értékes adatokat szerezni az illető hely relatióira vonatkozólag. Így az általános forrásokon kívül jó segédeszközök lehetnek a kutató kezében a történeti tárgyú relikviák, dokumentumok, vagy régi újságok, albumok, naplók, szervezetek könyvei, az első foglalásra vonatkozó adatok stb. Továbbá a kereskedők és bankárok, akik sokoldalú kapcsolatuk révén érdekes és hasznos adatokat tudnak szolgáltatni. Lelkészek, iskolai tanítók főleg az illető hely szellemi és társadalmi életére vonatkozólag nyújthatnak felvilágosításokat. Az iskolás gyerme-

keken keresztül pedig a családi élet sok oly jelenségét lehet megfigyelni, amelyhez egyébként hozzáférni nem lehetne. Ez utóbbi alapos vizsgálatát különösen kiemelik. A vezető családok élete is sok megfigyelésre érdemes anyagot szolgáltatathat.

Különben is a falu-analizist szeretik a következő részekre beosztani: gazdasági és business (üzlet, nyereség) -analízis, a népességi analízis, a történeti analízis, a szociálgeográfia analízise, a szocializáció, vagy társadalmasulás vizsgálata és az egyes eredmények grafikus ábrázolása.

A falu ökonomikus megfigyelése kiterjed az adózásra, a pénz, kereskedelem és a bankügyre, a munkahozadéokra, az eladási lehetőségekre és szervezetre, szállítás és forgalomra, a munka eredményességére, a termelésre és a kiadásokra. Az adózás részletezése — az összes jövedelem, a bevétel, az elviselhetőség, a felhasználás, a megoszlás és történeti szempontokból — hasznos lehet a vizsgálat eredményességére. A pénz-, bank- és kereskedelemügy nemcsak a gazdasági elveket szemelött tartó kutató laboratóriumában fontos elem, hanem a falu maga is főleg ezeken a tényezőkön épül fel. A bankári és kereskedelmi hálózat nagyon erősen kiépült és a farmközpontok életében domináló szerepet is tölt be. Ezek üzleti politikájának, összetételének, kiterjedésének, növekedő, vagy csökkenő voltának, kapcsolatainak analizálása épúgy nem hanyagolható el, mint ahogy beható megfigyelésre érdemes a piacozás, a kelendőségi lehetőségek és kapcsolatok, a közlekedési és forgalmi viszonyok mozgó és nyugvó helyzeti megrajzolása. A termelés és fogyasztás részletezése hosszabb megfigyelés alapján — az életstandard strukturájának lehető és tényleges viszonyára nagy súlyt vető amerikaiak szemében — elsőrendű kérdés. A munkajövedelem (beleértve a munkabért is) és munkahatályosság és eredményesség, a munka racionalizálása, a munka lélektani felfogása és egyéb oldalú analizálása hozzátartozik a jó falu-analízishez.

A népesség vizsgálata a falu összetételére, be- és kivándorlási viszonyaira, a népmozgalomra, a házassági hajlamra, termékenységre, egészségre stb. terjed ki, körülbelül olyan elvek alapján, mint amilyen principiumok szerint nálunk az illető viszonyok rögzítése történik. Ebbe a fejezetbe tartozik a *standard of life* megvilágítása. Hogy ez milyen szerepet tölt be nálunk, azt megvilágítja az a tény, hogy az amerikai rural sociology-k tan- vagy összefoglaló könyveiben a terjedelem szempontjából az ugyancsak széles bázisú vidéki szociológiának egyharmadegyötöd részét teszi ki a *standard of life*.

*

Nem sok új eszmét tudnak felmutatni a történeti vizsgálat terén. Ez teljesen az európai nyomokon halad és a nem nagy történetű amerikai viszonyokra a rural szociológusok nem is sok figyelmet fordítanak.

Jóval jelentősebb azonban a falu szociálgeográfiai és társadalmasulási processzusának a vizsgálata. A szociálgeográfiai kutatás az ember és a föld viszonyának részletes analizésére terjed ki és nemcsak a földrajzi adottságok karakterisztikumait tünteti fel, a földrajzi tényezők befolyásoló szerepének vizsgálatával, hanem az emberre gyakorolt hatását is úgy gazdasági, mint biológiai és lélektani szempontból alapos analizisnek veti alá. Természetesen nem merül ki ez a kutatás a földrajzi tényezők oly domináló érvényrejuttatásában, mint ahogy azt pl. a nálunk megindított u. n. *járási monográfia* teszi, ahol minden egyéb tényező függvény és mellékes (l. Tóth Ferenc: *Csurgó monográfiája*).

Nagyon figyelemreméltó az amerikai falu-analízisben a *socialization analysis*, vagyis a társadalmasulási folyamat megfigyelése és leírása, a ható

okok részletes felsorolásával. Ebbe a fejezetbe tartozik a *leadership* (faluvezető, vagy faluvezetés), akire, vagy amelyre a falu-analízist végzőnek ügyelni kell. A faluvezető invenciozus, vagy inkább tudással rendelkező, vagy pedig inkább kitartó, vagy egyéb típusainak, a hatásuknak vizsgálata, a faluvezetők képzése, azok megfelelése, vagy alkalmatlansága, a nem hivatásos faluvezetők bekapcsolódásának hatása, a faluvezetők együttműködése stb. épügy fontos, mint annak a mérése, hogy ezek mennyi és milyen értékű szociális kontaktust tudnak létrehozni, vagy fenntartani. A kontaktust, amely az izolációval ellentétes állapot és amely utóbbinak káros következményeit, az egyénre és társadalomra káros hátrányait ugyancsak kiemelik, a társadalomtudomány számára a végzett felesleges munka mellett, sok értékes megállapítást tud felmutatni. Részletes annak a kutatása, hogy mik és kik tudnak szociális kapcsolatokat teremteni és hogy ezek a költséggükkel arányban, mennyi gazdaságilag is mérhető előnyt jelentenek. Különben is jellemző a tudományos vizsgálódásokra az amerikai rural sociology irodalomban, hogy ott a gazdaságosság elve és célszerűsége folyton felbukkanik. Nem jelenti ez azonban azt, hogy ugyan olyan pénzben is kifejezhető mérésnek ne vegyék alá a nálunk gazdaságilag értékelni nem szokott pl. társadalmi, lelki, erkölcsi stb. erőket és hatásokat. Különösen aprólékos a vizsgálat az utóbbi szempontból akkor, ha az bizonyos kiadásokkal van kapcsolatban. A *social contact*-okat épügy vizsgálják a költségek szempontjából, mintahogy a tehetség hasznosításának számbeli, költségbeli mérlegét felállítják. A *talent utilization calculation* mellé még a *talent utilization indexet* is besorozzák, amellyel megint csak a felhasznált tehetségek és ezek felhasználási költségeit hozzák kapcsolatba. Nagyon érdekes a munkán kívül töltött idő pontos feldolgozása is. Nemcsak azt teszik kutatás tárgyává, hogy a munkában, annak milyen fájában mennyi és milyen minőségű, mennyi szellemi és testi erőt, tehetséget kívánó erő kifejtés történt, hanem a szabad időt is kutatják abból a megfontolásból, hogy a munkán kívül töltött idő az, amely a társadalmassulási folyamatnál kihasználható és amely a társadalmi kapcsolatok megteremtésénél legnagyobb mértékben közrejátsszik.

A falu-analízis kötelességévé teszik azt is, hogy eredményeit rajzokban illusztrálja, térképeket és fotográfiákat csatoljon munkája mellé.

A fenti rövid vázlattal azt igyekeztem elérni, hogy rámutassak arra, hogy a falusi pontos adatfelvételek jelentőségét már majdnem mindenütt felismerték és annak kereszttüvelére — a gyakorlati és tudományos célt szemelőtt tartva — a kezdeményező lépéseket megtették.

(Berlin.)

Szeibert János.

JÖJJETEK HARMINCAS ÉVEK !

Ne feledkezzünk meg a Nagy Magyar Alföld népességéről, melyet oly sokáig hanyagolt el a magyar közgazdasági, szociális és kultúrpolitika.

Klebeisberg Kunó gróf.

Gyakran gyötör a gondolat, hogy a végenyészet szélére került ország bízta rám immár nyolc éven át egyedül megmaradt kiíncsét: művelődését. A felelősségnek ez a perzselő tudata ösztönöz és hajt arra, hogy művelődési törekvéseik anyagi alapjait lerakjam és hogy tollhoz nyúljak, valahányszor elégtelen az államhatalom és a hivatalos apparátus és csak a nemzet közvetlen meggyőzése vezethet célhoz . . .